

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

SAMLINGER

TIL

JYDSK HISTORIE OG TOPOGRAFI.

III BIND. 1870—1.

UDGIVET
AF
DET JYDSKE HISTORISK-TOPOGRAFISKE SELSKAB.

AALBORG.

FORLAGT AF MARINUS M. SCHULTZ
OG TRYKT HOS OLUF OLUFSEN.

Om det gamle Urup,
samt om
**de sidste Adelsmænd af Slægten Norby, især
dog om deres Descendenter i Bondestand.**

Af J. Kierckebye.

I. Herreborggen Urup.

Denne nu i sine Grunde udslettede Borg var beliggende i vor skarpeste Hedeegn, i Grindsted Sogn, nu Ribe Amt, mellem Veile og Varde, omtrent $1\frac{1}{4}$ Miil nordvest fra Sognets Kirke. Den laa paa den østlige Odde af en liden Ø i en moradsig Sø, som nu er dyb Tørvejord. Efter en gammel Liber daticus, som gjemmes i Sognets Præstegaard, skal den have været beskyttet af „Brandmuur og brede Grave“ inden for Moradserne, samt forsynet med et kobbertækket Vagttaarn med Spiir paa. Saasom det var ikkun usædvanligt tykke Beskyttelsesmure, som heed Brandmure i hine Tider, maa en saadan, i Forbindelse med de andre forberørte Lokaliteter, have ydet Herresædet en betydelig Styrke i Middelalderen.

Her vides intet om, hvor tidligt eller af hvem denne Ridderborg var anlagt fra først af. At den har været her tidligt i femtende Aarhundrede, og at den senest midt i det sextende er kommen i Norby-Slægtens Eje, derom vidner Pontoppidans Danske Atlas og Flere; ligesom ogsaa, at den forblev i denne Families Eje, indtil den ødelagdes i det syttende Aarhundrede af vore Allierede, Brandenburgerne.

Jeg kan Intet meddele om den gamle Borgs Udstrækning og Indretning. Dersom den har havt Jordvolde foruden hine Brandmure, maae de efter Borgens Ødelæggelse være blevne ganske nedjævnede i Gravene. Thi nu hæver hele Terrainet sig ikkun lidet over Mosen og det aabne Vand. Saadant et Vand Hayes her nemlig endnu; men det er dagligdags kun en liden, mod Vest løbende, Bæk, der ikkun i stærkt Tøbrud efter Snevejr og ved usædvanlig stærkt Regnfald kan brede sig i Form af en Sø ud over Moserne. Det maa have været i sin Orden, at denne Bæk har forsynet de gamle Borggrave med Vand, og saasom en Tørvemoses Overflade maa vel have været nogle Fod lavere for et Par Aarhundreder siden, end de ere nu, og Bækkens Bund har ligget adskillige Tommer højere, er det ganske sandsynligt, at hiin gamle Ridderborg paa saare Lidet nær var omgivet af en Sø. — Forøvrigt har jeg intet andet Mærkeligt seet paa Stedet end et Par af Jorden der hændelsesviis opgravede Kanonkugler af saavel to Tommers Diameter.

Det seer ud til, at den vestlige Side af Borg-Øen maa have, ved en tyve til fyrgetyve Skridt bred Tange, været forbundet med en større Ø eller med Fastlandet, og man har beskrevet mig en digeformig smal Forhøjning paa Mosebunden fra det sydlige Fastland i lige Linie ud mod Borgpladsen. Har her været Vej eller Vadsted, maa samme ikkun have været for Gaaende eller Ridende, meentes der. Heller ikke vidste man at efterspore Diget heelt ind til Øen; kanskee her har været som en Vindebro tæt ved Borgporten.

Om Hovgaardens Jordtilliggende vides dette: I de første Aar efter Ødelæggelsen havde Gaarden 16 Tdr. Hartkorn. Men da snart derefter den gamle Bendix Norby afstod Gaarden til Datter og Svingersøn, forbeholdt han sig endeel Eng, som hidindtil havde tilhørt Gaarden, men hvis Beliggenhed var Gaarden fjern, ved Grindsted Aa mellem Byerne Jerrig og Eeg. Disse Enge, med 2 Tdr. Hartkorn, kom aldrig siden til Gaarden. Siden er 6 Tdr. Hartk. med Jorder adskilt fra Gaarden og fordeelt til fire paa Gaardens Mark længe forud opførte Smaasteder: Vadboel, Kjærboel, Lamborg og een af Dyvelsrækkes Gaarde, hvilke fire da bleve tiendepligtige Fæstegaarde ligesom andre. Efterat Levningen af

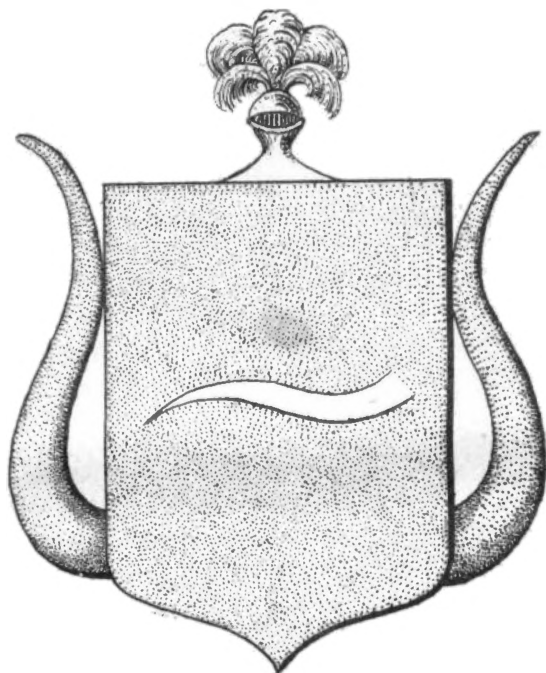
Nordbyernes Vaaben,

1) sualedes som det tidligere fandtes paa Degnestolen i Grindst.

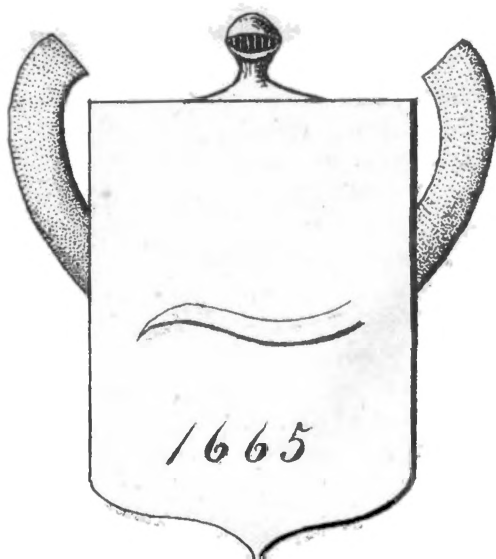
2) sualedes som det findes paa et Sølvbæger hos Mads Eeg.

(Til Side 413)

1.

2.

den gamle Hovedgaard havde tabt alle sine øvrige Sædegaardsrettigheder, stode endnu 1842, da jeg kom der til Sognet, tvende 4 Tdr. Hartkorns Bøndergaarde tilbage paa Moseøen, hvilke Gaardes eneste Mærke af fordums Herlighed var og endnu er deres Frihed for Tiendepligt. Den ene af disse Gaarde ligger endnu paa Pladsen. Hvor stort Bøndergodset til Urup i ældre Tider har været, vides nu ikke, men saameget vides, at Bendix Norby maatte skille sig ved en Deel af det, saa at han ejede ikkun 77 Tdr. Hartkorn Bøndergods, efterat hans Borg var ødelagt 1659. — (Dette og mere af Foranførte, som ogsaa noget af det Følgende har jeg fra Slavs Herreds Beskrivelse i „Danske Samlingers 3 Bind“ af Historikeren Dr. O. Nielsen; og til dette Skrift maa jeg henvise de ærede Læsere, som ønske sig mere Kundskab om de sidste Adelsmænd af Norbyslægten, end hvad de kunne see af det, jeg anseer mig *nødsaget* til at medtage her for at bringe Orden og Sammenhæng i disse Meddelelser.)

2. Norbyslægtens Vaabenmærke.

Udenpaa den højre Opstander af Grindsted Kirkes Degnestol er Norby-Vaabenet ganske fuldstændigt udskaaret i Basrelief. Hele Vaabenet er ganske overmalet med en grov, hvidgraa Oliefarve. Dog saasom det er Relief og har betydningsfulde Punkteringer, mener jeg, det kan fortolkes således:

- a) Et udeelt Vaabenskjold.
- b) Et horizontalt liggende Sølvhorn i gyldent Felt.
- c) Hjelmen derover prydet med Fjer.
- d) To store opretstaaende gyldne Horn, som Skjoldholdere, den ene ved højre, den anden ved venstre Side af Brystskjoldet. Den nederste, tykkeste Rod udgaaer fra Nederdelen af Brystpladen, men de bøje sig opad i Højde med Hjelmen.

Et Norby Vaabenmærke i Vorbasse Kirke har havt de store gyldne Horn oprejste paa Brystskjoldet, ved hver sin Side af den fjerprydede Hjelm.

Et tredie Vaabenmærke efter samme Slægt saae jeg indridset i et Sølvbæger hos Bonden Mads Eeg — hvis Navn senere vil forekomme. Her havde det følgende Ændringer: Hjelmen var uden Fjer, Guldhornene som afbrudte i Pandebenet med en liden Krands af Haar yderst om den tykkeste Ende. Denne Ende med Haarene vendte her opad ved

hver sin Side af Hjelmen, skraaende lidet udad, saaledes i Sigt, at Hornspidserne maae tænkes inde bag Skjoldet beskeden nedadvendte og krydsende hinanden. Herhos stod indgravet i Sølvet: „Bendix Norby 1665“. Kanske gamle Bendix er død dette Aar, halvfjerdsindstyve Aar efter hans Faders Domfældelse til Døden. Altid bliver denne Fremstilling af Slægtens Vaabenmærke et skjønt Symbol for dens nedbrudte Riigdom og Vælde, nu da Familieborgen laa i Grus og Stamherren i Graven, en Herre, der skjønnes at have ejet, 30 Aar tidligere, vist over de 400 Tdr. Hartkorns Bøndergods til sine tre Herregaarde og sine Kirker.

Det har sagtens været Etatsraad Lichtenberg, som, medens han ejede Grindsted og Vorbasse Kirker, har ladet derværende Norby Vaabener overmale. Det var ingenlunde kjønt gjort af denne nyligt adlede Herre, saaledes at stræbe de gamle danske Adelsmærker udslettede. Hans eget Skilt staaer nok saa pynteligt malet paa Grindsted Altertavle, foruden et ham smigrende Riim. Dog Gerhart Lichtenberg var jo fra Tydskland.

3. Lidet om de sidste Adelsmænd af Norbyslægten.

Bendix Norby var rimeligviis sine Forældres Førstefødte. 1661 erklærer han sig at have i sin Tid faaet Familieborgen Urup „i Sødskendeskitte“. Han fik Arv baade efter sin Broder Oluf og sin Søster Maren; altsaa maa de begge være døde barnløse. Selv havde Bendix tre eller fire Børn: Peder, født omtr. 1629, Christen og Dorethe, den yngste, født inden 1640. En fjerde Norby heed Christoffer; men om denne var Søn eller Sønesøn af Fader Bendix, veed O. Nielsen ikke. I Frankrig opholdt han sig 1680 og senere, og uden Afkom forblev han; thi Christen Norbys Datter, min Tipoldemoder, nød Arv efter ham. Jeg tænker, at han var ældre end Peder, at hans Fader har medtaget ham 1643, da han var landsforviist, og at denne da har faaet ham etableret udenlands. Thi Tiderne vare haarde herhjemme, og en sagdømt Enkemand med tre smaae Børn hjemme kan ganske naturligt have ønsket sin ældste Søn anbragt i et fremmed Land, dersom han havde Venner dersteds, han kunde betroee Sønnen til. Der er megen Rimelighed for, at Bendix havde, førend hans Søn Peder blev født, været længe gift. Navnet Bendix Norby med Aarstal 1626

staaer paa Grindsted Kirkes Prædikestoel; følgerigt var han vel allerede den Tid en betydende Mand. Før end 1590 maa han vel være født, og saasom hans Moder giftede sig efter hans Faders Død, har det næppe været meget længe, forinden han overtog Fædreneborgen og giftede sig.

Lundrupgaard med omtrent 282 Tdr. Hrtk. Bøndergods havde Bendix Norby faaet med sin Kone, og denne Ejen- dom, mener jeg, han havde overdraget sin Søn Christen som hans Mødrenearv før end Svenskekrigen begyndte. Derfor flygtede gamle Bendix til Varde og hertil, da Branden- burgerne, efter at have mishandlet ham, udjogede ham af Urup, medens de udplyndrede, afbrændte og nedreve det; og saa- ledes var hans officielle Indberetninger til Regjeringen af 1660 og —61, hvori han erklærer sig for Ejer ikkun til hans Fædregods Urup med 77 Tdr. Hrtk. Bønderskyld, en fuld- kommen Sandhed.

Christen Norby paa Lundrup blev Fader til min Tip- oldemoder, Anne eller Anne Johanne, hvorom siden mere.

Angaaende Bendixes Datter Dorethes Fødsel havde enkelte Gamle i Grindsted endnu 1842, da jeg kom til Sog- net, saadant Sagn: Ved hendes Fødsel saae det sørgeligt ud paa „Hovgaarden“. Den naadige Frue, Dorethe Lange, kæm- pede med Døden, og det spæde Barn antoges næsten lige saa sygt. Da følte Fader Bendix sig saa forelsket i sin spæde Datter, at han frasagde sig (til Gud eller til Djæve- len?) al anden Lykke for sig og sin Slægt, bare dette skjønne Barn maatte leve og lykkeligt opvoxe, ham selv til Pleje og Støtte, om han blev gammel. — Barnet levede, men Mo- deren døde, og for Faderen fulgte forresten det ene Uheld i Hælene paa det andet; men „Jomfru Dorethe voxede op til en skøn Pige og blev afholdt af Alle. Til sidst blev hun sin gamle Fader en kjærlig Plejerinde, idet han, ligesom klæbende ved Tomten af sin Fortids Glands, forblev i det triste Grindsted indtil Døden, da hans Liig hensattes i Kirkechorets aabne Begravelse, hvor det siges at være ufor- raadnet endnu. Mon dette Liig har været balsameret i sin Tid, eller den steensatte og udmærket tørre Hule kan have i det ældgamle Legeme bevirket dette Særsyn*)? — (Dan- ske Atlas Tom. V, Pg. 974.)

---

*) Den gamle Drakenberg skal jo iligemaade ligge som indbalsameret, ufortæret i Aarhus Domkirkes Begravelse.

Dorethe Norby arvede Urups Levninger, endnu med tilhørende Bøndergods, og efter sin forgjældede Broder, Peder, arvede hun, i Fællig med sin Broder Christen, Donslund Mølle, hvilken nok var en ikke saa ubetydelig Ejendom i hiin Tid. Hun giftede sig forinden sin Faders Død med Adelsmanden Enevold Munk og døde 1696.

Denne E. Munk skal have bygget den „Sønder-Urup“ Bondegaard*), som er endnu beliggende paa, rettere tætved, Pladsen, hvor gamle Urup stod. Og det svære Egetømmer i Stuehuset der er det eneste Mærke efter Fortidens Kræfter, som jeg har seet paa Stedet, foruden foromtalte Kanonkugler.

Under Betragtning af dette Kuglefund falder det een i Tanke: Mon den ædle Søren Norbys Mod og Udholdenhed har artet sig i Familien her? — Mon de gamle Borgherrer have, besjælede af hans Aand og jydsk Sejghed, forsøgt at lukke fremmede Krigere ude og forsvare sig? — Bendix Norby var udenlands under Torstensons Indfald; men han var dog hjemme under de fjendtlige Okkupationer i Aarene 1627 og 1658 til —59.

4. Descendenter af Dorethe Norby.

Idet Dorethe Norby blev gift med en Adelsmand, Enevold Munk, og deres Søn atter med en Adelsfrøken, holdt Adelsblodet sig et Par Led længere i denne Slægtgreen.

Eftersom Afkommet efter Norbyerne deler sig hernede i Tiden i saa mange Bønder-Slægtgrene, klarer jeg nok bedst min Afhandling ved at dele Familierne ved ordentlige Stamtavler saaledes:

Dorethe Norbys Søn Peder Munk ægtede Berg. Soph. Krabbe,
født 1663, død 1715.

Bergitte Sophie Munk ægtede en Uadelig,
født 1693, død 1778.

Karen Sophie Møller,
født 1719, død 1749.

Anne Jensdatter,
født 1744, død 1811.

---

*) Dette Byggeri kan vel have foranlediget, at atter endeel Bøndergods er afsondret fra Godset; thi 1664 havde Enevold Munk ikkun 27 Tdr. Hartkorn af Saadant.

Jens Madsen Eeg,
født 1784, død 1819.

Mads Jensen Eeg født 1810, lever endnu,	og	Anne Jensdtr. Eeg, født 1810, død 1839.
har otte levende Børn.		Mette Rahbæk.
to Børn idetmindste.		har to Børn.

Endskjøndt Dorethe Norby havde giftet sig igjen efter Enevold Munks Død med Christen Krabbe, fik hun dog ingen flere Børn end den ene Søn, Peder, som hun havde af sit første Ægteskab. Hun vedblev med sin anden Mand at beboe „Sønder-Urup“^{*)}, og Sønnen, Peder Munk, bosatte sig i Modvig, et yndigere Sted ved den store og fiskerige Aa og ikke langt fra Sognets Kirke og Præstebolig. Og han indbjergede hertil Høavlen af de mellem Jerrig og Eeg beliggende Aaenge (Rajelsvig), hvilke hans Morfader havde skilt fra Hovedgaarden, rimeligviis 1662. Peder Munk ægtede sin Stedfaders Søster Bergitte Sophie Krabbe, vistnok i Decenniet 1683 til 1693, efterdi han allerede 1712 eller 1715 havde tvende vaabendygtige Sønner, Enevold og Iver, at opoffre for Fædrelandet for Stralsund eller ved Nederlaget paa Rügen, hvorover dog hans Faderhjerne sørgede sig til-døde. — Datteren og hendes Mand, Lars Andersen Møller, flyttede 1730 fra Modvig til Sønder-Urup Gaarden. De afstode siden denne Gaard til deres paa Modviggaarden fødte Datter Karen Sophie Møller, som ægtede en Ladefoged Jens Pedersen fra Nørholm. Snart døde begge disse (1749 og 1750) fra en neppe femaars Datter Anne Jensdatter og hendes Broder. Dog den gode Bedstemoder, Bergitte Sophie Munk, levede og antog sig de Smaa. Det længe dyrt pantsatte Sønder-Urup lod hun Kreditorerne tage.

Den store Gjæld paa Sønder-Urup hidrørte nok især fra Dorethe Norbys sidste og svage Mands, Christen Krabbes, Enkemandstid, fra 1696 til 1730. Thi den 1750 bortdøde Jens Pedersen mindedes i de Gamles Beretninger til mig

*) „Sønder-Urup“ hedde nu disse to Gaarde, vel nærmest til Forskjel fra de smaae der nordenfor Bækken beliggende Bøndergaarde. Dette nyere Navn betegner desuden, at her ingenlunde tales om Herregaarden Urupgaard ved Horsens.

som en ualmindelig dygtig Landmand. Iligemaade synes de to Munk'er, Faderen og Sønnen, at have været virksomme og meget respektable Mænd.

Bedstemoderen, B. S. Munk, konserverede for sig selv og for Datter-Datteren (Dattersønnen døde) en betydelig Deel af Slægtens Bøndergods, samt Eegs Mølle. Hun byggede dem et nyt Huus i Modvig, hvorhen hun atter flyttede, da „Sønder-Urup“ nu, omtr. 1751, gik ganske fra den Slægt, der i mere end to Aarhundreder havde ejet samme. Hiint Huus staaer endnu i Modvig, og ved sit stærkere Tømmer og sine større Dimensioner udmærker det sig fra de andre Hyskener i Nabolaget.

Bergitte Sophie Munk holdt sig adelig i al sin Leve-maade og sin Færden blandt Bønderne. Det maa have været baade Sjøleadel og Verdens Klogskab, som udmærkede hende, denne længstlevende adelige Ætling af Norbyerne. Hun forstod at omordne Slægtens Finantser efter de forandrede Tidsforhold, i hvilke hun levede, idet hun solgte af Bøndergodset til vedkommende Fæstere, efterhaanden som disse formaaede at købe sig frie. Sin Datterdatter indpræntede hun ægte Æresfølelse og sande kvindelige Dyder, og hun gjorde sig afholdt og højagtet af alle Forstandige. Bønderne deromkring elskede hende som en Moder og betegnede hende altid med Navnet „Vor Moer i Modvig“.

Hos Datterdatteren, Anne Jensdatter frugtede den ædle Bedstemoders Exempel og Lærdomme paa det skjønneste, og hendes Leveviis bevaredes endnu 1842 i kjærligt Minde hos de af Grindsted Sogns Oldinger, som havde kjendt hende. Denne Arving, saavel til alle sin Bedstemoders Rigdomme, som til hendes Dyder, arvede ogsaa den Højagtelse iblandt Bønderne, hvilken den Bortdøde efterlod sig. Hun heed for det første „Jomfruen i Modvig“, og hun var 34 Aar, da Bedstemoderen døde, altsaa moden nok til at føre en selvstændig Levemaade. Men hun stod nu altfor ene i Verden og som forladt af Alle. Født i Jyllands ufrugtbarste Hedeegne, og der, fem Miil fra nærmeste Kjøbstad, opdragen i, unægteligt meget rene, men gammeldags Adelsæder, maatte vor Anne, for det første, see sig betragtet som en Fremmed i hvilkensomhelst Stand, hvorhen hun kunde faae isinde at vende sig. Det var den ægte danske Adels Forsmægtelses-tid. De adelige Personer af de Slægter, som existerede

endnu, vare trukne til andre og frugtbarere Egne, og Egnens Bønder — troe deres nedarvede Respekt for Adelsblod — betragtede den naadige B. S. Munks Datterdatter som et højere Væsen, ja i disse Bønders Fattiges Ører klang Ordene „æ Jomfru i Movvig“, som Engelen Rafaels Navn klang i trængende Israeliters i gamle Dage. Kom hun en enkelt Gang sammen med nogen af Datidens Modedannede, maa de vel have seet i hende en uadelig Dame. hvis ved eensom Opdragelse antagne Sæder ikke passede dem. Og da hun var for god til at ringeagtes af Nogen og for klog til at taale Til sidesættelse, holdt hun sig helst ned ad til Bønderne, men iblandt disse ansaa Enhver sig meget for ringe til at nærme sig „Jomfruen i Modvig“. Efter Bedstemoderens Død stod saaledes den ædle Anne Jensdatter alene i sit skønne Huus med sine Penge, sine Panteobligationer og sit Bøndergods.

Dog „det er ikke godt for Mennesket at være alene“. Dette følte den alderstegne Jomfru, og noget Lignende mærkede en velhavende Ungkarl Mads Nielsen i Eeg, som var nu over 30 Aar gammel og Selvejer til en god Halvgaard*), paa hvilken han ganske nylig havde bygget sig et der i Egnen hos Bønder næsten mageløst godt Stuehuus. Imidlertid saae Mads Eeg ligesaa ærbødigt op til Engelen i Modvig som andre Bønder; men den ædle Anne fandt ham skikket til at stilles hende ganske jævnsides og valgte ham til sin Ledsager gennem Livet; hun saae sig nødt til, ved en betroet Veninde at indbyde ham dertil — fortælles der — forinden han turde driste sig til at ytre saa højtstigende et Ønske. Saaledes opnaaede hun at erholde det Frierord, som hun saa gjerne bejaede 1781 for Herrens Alter.

Den kloge Jomfru fandt sig ikke skuffet i sine Forventninger af den, som hun havde valgt sig til Mage. Hun levede med ham i 30 Aar og nød et stort Maal af Kjærlighed og Højagtelse hos Omegnens Beboere, og Bønderne til lagde ogsaa hende Hædersnavnet „Wor Moer“(**). End ikke

*) Halvgaarde kaldtes almindeligviis de Bøndergaarde, som havde omtrent 4 Tdr. Hartkorn. Saa store Bøndergaarde vare sjeldne der i Egnen. Desuden var denne en Selvejergaard fra Fortiden.

***) Denne Benævnelse var i Jylland, og i hine Tider, en sær stor Udmærkelse. Jeg har kjendt to Bønderkoner, den ene i Vejle Amt, den anden i Ringkjøbing Amt, som Bønderne ogsaa vilde bæere; men de maatte nøjes med at tituleres „Wor Mostere“. En Tredie, en Provstedatter nær Kolding, gift med en Bonde, kaldtes ogsaa „Wor Mo'er“.

Mads Eeg selv dutede sin Kone, men han bærede hende istedetfor „Du“ i Tiltale med Fleertalsordet „I“ efter Datidens høflige Sprogbrug paa Grund af, at hun var en af adelig Rodstub fremskudt Spire. Ved hendes Liigbegængelse befalede den gamle Enkemand at lade hende beholde i Graven den Guldring*), som hun i levende Live altid havde baaret paa Fingeren, „thi“, sagde han, „hun har baaret den med Ære, derfor skal hun beholde den“.

Mads Nielsen Eeg overlevede i 17 Aar sin Kone, Anne Jensdatter. Jevnsides deres Kjærlighed og Vindskibelighed havde ogsaa Rigdommen altid boet der tilhuse, og mange af Omegnens Fæstebønder, deriblandt min egen Fader, laante her Kapitaler at frikjøbe sig med, saa de bleve Selvejere. Imidlertid fortsatte de ogsaa selv Afhændelsen af Annes Fæstere, saa at ogsaa disse bleve Selvejere efterhaanden.

Disse Ægtefolk avlede vel tre Børn, men ikkun den Yngste af dem, Jens, levede at forplante Slægten. Jeg veed ikke andet om denne, end at han var mindre bomstærk end Faderen, og dertil noget sygelig. Undertiden skal den Gamle have yttret Utilfredshed over, at Sønnen skaanede sig for ofte for strængt eller Sundheden angribende Bondearbejde, hvilke begge Slags Faderen, endog som Olding, udførte med Lethed. Dog da Sønnen siden døde 9 Aar forinden den gamle Fader, saae denne deri et sørgeligt Vidnesbyrd for, at det havde ingenlunde været Mangel paa Virkelyst, som holdt den Unge tilbage fra de Arbejder, som vare ham for angribende.

Jens Eeg avlede fire Børn, af hvilke de to døde i Barndommen. Det ældste og det yngste flyttede begge i Anledning af deres Giftermaale til fremmede Sogne, saa at der nu slet ingen af denne Slægt lever i Grindsted eller nærmeste Nabosogne. Datteren Anne Jensdatter flyttede til Borris Sogn og er død; Sønnen, Mads Eeg, som flyttede til Skarild Sogn, lever endnu. At begge have Børn og Børnebørn, udviser foranstaaende Stamtavle. Velhavende ere de alle.

Jeg kjender Mads Eeg som en med Klogskab og Vel-

---

*) Man erindre, at Guld var som Symbolet for Adelskab. En Guld-kjæde om Halsen var ligesaa fornøden for en Adelsmand, som en Stjerne paa Brystet for en kongelig Højhed. Ingen simpel Bonde maatte bære Guld paa sig, **kanskee næppe Præstedøttre.**

villie riigt begavet Mand. Han er i Besiddelse af Bondgaard og Kapitaler af lignende Betydning for Nutiden, som hans Bedsteførelde for Datiden, altsaa begge større. — 1844 eller 45 solgte han det Sidste af sin Tipoldmoders, Bergitte Sophie Munks, Jordegods, nemlig Eegs Mølle. Halvtredsindstyve Aar tidligere havde den Gren af Norby-Descendenterne, hvis Historie nu følger, givet Slip paa den sidste Levning af deres, fra Christen Norby til Lundrup nedarvede, faste Ejendomme.

5. Stamtavle for Anne Norbys Afkom.

Anne Norby og Odels*)bonden Tonnes Christensen,
f. paa Lundrup, d. i Udd 1740, 72 Aar. | født i Udd, død smst. 1751, 82 Aar gl.

Maren Tonnesdatter og Fribonden Niels Bundsgaard,
| født i Skodsbøl 1703, død i Udd.

Sidsel Kirstine Bundsgaard, Thomas Christian Bundsgaard, Niels Bundsgaard,
født 1732, død 1795, og født 1735, død 1829. f. 1737, d. 1800.
Hans Mogens.

2 Børn	1 Barn	1 Barn	3 Børn	5 Børn	6 Børn	3 Børn	2 Børn	0	6 Børn	1 Barn	5 Børn	0	3 Børn	5 Børn
2 Børn	2 Børn	2 Børn	3 Børn	16 Børn	8 Børn	4 Børn	?	?	Mangel	1 Barn	12 Brn.	"	3 Børn	19 Brn.
?	1 Barn	3 Børn	7 Børn	16 Børn	12 Børn	0	?	?	?	0	?	"	0	0

*) Udd-Gaard var en Odelsgaard, idet den havde Prærogativer, som almindelige Selvejergaarde i Datiden manglede. Ingen Jorddrot havde Herlighedsret over denne Gaard, og den var eneberetiget til alt Fiskeri i Kvie-Sø og dens Udløb. Saadanne Fiskerier plejede ellers at tilhøre Herregaardene, ligesaavel som Jagten.

Det være mig tilladt at meddele efterfølgende Familiesagn, som en Indledning til efterfølgende Afsnit af denne Historie:

I sin Ungdom kørte min Tipoldefader, Tonnes, for det meste til Mølle for sin Fader i Udd, og de brugte Donslund Mølle. Da nu Udd laae Varde $1\frac{1}{2}$ Miil nærmere end denne Mølle, og denne Gaards Befordring ofte kørte didhen til Stads, saa sendte Mølléfæsteren ofte sin Christen Norbys Enke skyldige Landgilde til Varde*) ved denne tjenlige Lejlighed. Men der var en Tid, da der yppedes Rettergang imod Enkens, Helene Mosmanns, Berettigelse til disse Indtægter, kanske 1687 eller senere, da Peder Munk til Urup synes at have villet tilegne sig hele denne Mølle**). Da fordredes den unge Tonnes som Vidne frem for Tinget, og ved hans Vidnesbyrd beholdt Enken sin Andeel i Møllen. Glad herover vilde hun yttre sin Erkjendelse ved at forære den joviale Ungkarl en Pung Kroner. Men han tømte Pungen i den naadige Frues Skjød og stak den derefter i sin Lomme sigende: „I skal have mange Tak for denne kjønne Pung; men det vilde være Skam for mig at tage dem (Kronerne), fordi jeg sagde Sandheden, og i Udd have vi desuden nok af saadanne nogen“. — Naturligviis maatte saadan Handling og Tale behage baade Moder og Datter. Efter min Bedstemoders Beretning skal denne Tonnes, hendes Bedstefader, altid have været en hjertensgod og en retskaffen Mand, svært bygget og legemsstærk. Han havde aldrig prøvet Sygdom førend i de sidste Par Dage, han levede.

Anne Norby, Tonnesses Hustru, maa have været en meget klog og ædel Kvinde. Hun formede sine Sæder, sin Levemaade og sit Huusvæsen efter de bedste Bønders i hendes Omegn***), og tillod hendes finere Følelse hende ikke

---

*) Christen Norbys Enke havde nemlig dengang allerede solgt Lundrup.

***) See Dr. O. Niensens Beskrivelse over Slavs Herred. Her foran er det berørt, at Bendix Norbys Børn, Christen og Dorthe, havde arvet denne Mølle. Omtrent 1688 maa deres Broder, Peder Norby til Donslund, være død, saa manglède han som Vidne for, hvem Møllen tilhørte.

***), Det er ganske rimeligt, at hendes Sprog var jysk Dialekt allerede fra Barnsbeen af. En sin Dame, 40 Aar ældre end jeg, fortalte mig omtrent 1820, at gamle jyske Adelsfruer i hendes Ungdom

altid at sænke sig fuldt saa dybt, søgte hun vel ogsaa at hæve sine Naboveninder noget; især forstod hun heldigen at hæve sin kjære Tonnes. Desuden roste min Bedstemoder hende som en udmærket dygtig Bestyrerinde af Huusvæsenet. Denne min Tipoldemoder rostes ogsaa som en Velgjørerinde mod Fattige og en klog og kjærligsindet Raadgiverinde ved forekommende Lejligheder. Ogsaa hun bæredes af Bønderne med det skjønne Modernavn, „Wor Mo'er i Udd“, og hun var som en passende Tante til sin Fætters, Peder Munks, Datter Bergitte Sophie i Modvig.

Vi læse saa ofte om raae og tyranniske Adelsmænd; det glæder mig hjærteligt at have her et Par ret beskedne Adelskvinder at kunne, i historisk Sandhed, fremstille som kjærlige og varmt straalende Smaasole for Datidens, i saamegen Mørke omkringfamlende Bønder. — Foruden de af Rygtet saa højt udbasunede Krigsdyder og lignende Pral har der vist i de gamle ægte danske Adeliges daglige Huusliv som oftest hersket en Forstandighed hjemme, som vi ikke bør forglemme at fremhæve ved Lejlighed.

Jeg beklager at have maattet mangle vigtige Aarstal i foranførte Stamtavle for Anne Norby og for hendes Datter Maren. Sandsynligt maa een af dem, kanske begge, have været gamle Piger, forinden de giftede sig. I hine Tider maatte det være vanskeligt for Saadanne at finde passende Ægtefæller. Planmæssigt stiledede Regjeringen efter at forarme den gammeldanske Adel, og om end de yderst faa rigtige Odelsbønder kunde nogenlunde florere*), naar de forstode at indtage, og nøjes med, deres rette Plads i Samfundet, saa var det dog vanskeligt nok, ogsaa for disses Døttre, at faae passende Brudgomme, idet en dertil Udseet maatte, om han var Søn af en Fæstebonde, kjøbes først af sin Huusbond, forinden han havde den fornødne Selvejrbondefrihed, i Mangel af hvilken Frihed maaskee endog en Odels- eller Selvejrgaard risikerede at blive Fæstegaard, idet den Trælbundnes faste Ejendomme jo vel kunde fordres af hans Hosbond.

---

brugteStedordet „a“ og Bestemmelsesordet „æ“ i deres Tale, og Historikeren Dr. O. Nielsen beretter, at mange Adelige holdt sig herhjemme paa deres Gaarde. Kanske de vare for stive til at krybe omkring mellem den tyske Hofadel i Sjælland.

*) Disse Samlingers 2det Bind, Side 250.

Tonnes og Anne Norby blev begge tilaars, hun vist over 60 Aar gammel, inden hun saae Datteren gift, og denne Datter var deres eneste Arving. Foruden Gaarden med Tilbehør og hvad rede Penge eller Klenodier Forældrene kunne være i Besiddelse af, indbefattede Arven ogsaa som forberørt Halyparten af Donslund Mølle og et Par Bøndergaarde, samt, formodentlig, Andsager Kirke eller Anpart deri.

Imidlertid kom her ofte paa sine Rejser den fintklædte, i Aand og Legeme skjønt uddannede Ungkarl, Niels Bundsgaard*). Han var trællefødt, men havde kjøbt sig fri for endeel Aar siden og derpaa tjent som højt betroet hos rige Adelherrer. Hos disse havde han vundet saamegen Smag for det Fine, at han fandt Udd-Familien for bondeagtig. Dog friede han efter nogen Tid og Tvivlraadighed til Maren og fik Ja omtr. 1730.

Denne Niels Bundsgaard blev ret en Velsignelse for Familien. Med Dygtighed og i Kjærlighed forstod han at benytte og at omhegne den Velstand, som boede her, og den holdt sig da ogsaa herhjemme, saalænge han levede. Ved sin udmærkede Moders Belæring havde Maren vel fattet et meget godt Greb paa Huusbestyrelse, men forresten var hun meget karaktersvag og meget uforfaren i Verden; derfor troede hun Alle vel og kunde ikke selv vogte sig for egenyttige Bedragersker. Hendes Moder levede længe, hende til megen Nytte, efter hendes Giftermaal, og altid havde hun sin fortræffelige Mand, som vejledede hende med Skaansel gjennem Livet; „thi“, sagde han, „al min jordiske Herlighed er hendes Ejendom“.

Niels og Maren døde i Udd hos Datteren; først døde han, og faa Dage efter hans Liigs Jordefærd fandtes hun liggende død i en Toft i Aalling By, der i Nærheden. Hun formodedes myrdet, og Mistanken faldt paa den Mands brutale Søn, der besad den Gaard, under hvilken Toften henhørte. Var Personen skyldig, maa han vel være bleven vred over, at hun traadte i Græsset der, thi man vilde have Fodstien der lagt uden om den græsrige Toft. Der skete ingen videre Undersøgelser for at opdage Dødsarsagen; thi Svi-

---

*) Jeg antager ham at have allerede været paa Fordærvsens Vej, forsaavidtsom han skattede sine Sæder højere end det bramfrie Bondeliv hos den nette Uddfamilie. Da havde Anne Norby været klogere.

gersønnen, min Bedstefader, hvorom siden, interesserede sig formeget for visse andre Ting.

Disse Forældre havde givet deres tre Børn en meget god Opdragelse i Tugt og Herrens Formaning med tilbørlig Underviisning i at læse og skrive. Thomas Christian skal have været den simplest begavede; dog forstod han at holde paa Skillingen, da han fik nogen længere nede i Tiden; men den ynglede ikke under hans Pleje saaledes som under hans Broder Niels's udmærkede Behandling. Omtrent 1752 sendte Faderen disse To ud i Verden med et Tusind Rigsdaler hver og overlod Datteren med hendes Mand Resten af sit Gods, under Forbehold af en god Aftægt for sig selv og Hustru. Senere Forhold have ligesom afdeelt disse Sødskendes Afkom i tre forskellige Stammer, hvilke bedst skitseres som følger:

Sidsel Kirstine Bundsgaard giftedes 1750 ud til Oxlund i Lindknud Sogn, hvor hendes Mand, Hans Mogensen, havde en Gaard i Eje. Men hun kunde ikke undværes i Udd; thi hendes Bedstemoder var død; derfor fik Forældrene Svigersønnen til at komme tilbage med hende, imod at faae Udd i Eje 1752, da Oxlund Gaard saa blev afhændet. Derefter levede de Gamle kjærligt sammen med de Unge og toge Føde af fælleds Bord. Gamle Niels Bundsgaard vedblev at forestaae Gaardens Styrelse, hvorimod den tyveaarige Sidsel Kirstine indrømmedes Forsædet i det kvindelige Raad, saa hendes Moder meest beskjæftigede sig med at pleje og passe de mange Børn, Datteren efterhaanden nedkom med. — Saaledes blev Hans Mogensen tilovers i Gaarden og lagde sig efter det risikable Studeprangeri, idet han kjøbte Flokke af Kvæg sammen i Nørrejylland til Salg i Sønderjylland eller Holsteen. Den gamle Niels saae næppe sin meget kjære Datters Fremtid saa fortrøsteligen sikkert uuder denne Svigersønnens Leveviis, som han ønskede; derfor besørgede han hende Nydelsen af Landgilde-Anparten af Donslund Mølle og Høet af en Andsager Kirke tilhørende Eng*) fast forskreven paa hendes Livstid, da han forresten afhændede

---

*) Dersom jeg husker min Moders Beretning rigtig, havde hendes Moder allerede som lille Barn faaet denne Høavl tilskreven. Kanske hendes Fader eller Bedstefader allerede dengang afstod Kirken med Tilbehør, saa nær som denne Undtagelse. Nu hører denne Kirke til Stamhuset Nørholm.

disse Ejendomme fra Slægten. Da saa min Bedstemoder døde 1795 hos min Fader, ophørte dermed al Ejendomsret til Levningerne af Christen Norbys Godser i hans Afkom.

Efter gamle Niels's Død, mellem 1760 og 1770, forsømtes Gaarden og Velstanden aftog. Min Bedstefader døde omtrent 1772 eller 1773, og faa Aar derefter solgte hans Enke Gaarden*) til Fremmede under Forbehold af Aftægtsberettigelse deraf. Hun var ingenlunde bleven fattig, men den gamle Velstand var dog borte. Hun saae sig efterhaanden istand til at give ethvert af sine Børn 200 Rd., en i hine Tider saa respektabel Medgift, at den hjalp dem alle ind i Bøndergaarde; men hendes Sønner ødelagde sig ved Kvægprangeriet, ligesom deres Fader havde gjort, og blandt Døtrene stod min Moder, Maren, sig bedst. Hun henlevede sine sidste 40 Aar som Enke og byggede paa den gode Grundvold, hendes udmærket vel begavede Mand havde lagt i de 16 Aar, hun levede med ham.

De fleste Familier i denne Descendentgreen ere fattige, og der ere neppe otte Velhavende deri, ingen Rige**); men ærlige ere de Alle. Jeg har end ikke hørt nogen af Slægten mistænkt for Uredelighed imod Andre.

Thomas Christian ægtede en Møllerdatter, Mette Marie, hvis Fader nok havde udlovet en større Medgift til hende end hun fik, hvilket Thomas ofte bebrejdede hende; thi deres Samliv var ikke ret kjærligt. Ogsaa han prøvede Studprangeriet noget; men da han ikke var meget entreprenent, drev han det aldrig vidt, og konserverede sin Formue. Til forskjellige Tider var han Ejer af adskillige Bøndergaarde, hvilke plejede at forfalde under hans Hænder, fordi han ikke nænnede at bekoste dem ordentligt vedligeholdte. — Ved Glasset blev hans Aand ganske aristokratisk, og han fortalte da om sine Forfædres Størhed og sit eget Værd, de klo-gere Bønder til saadan Mørskab i Svirelagene, at de gjerne

---

*) Hvad jeg kjender til mine Forfædres Begivenheder i denne Gaard, formodentlig fra 1627, findes i dette Tidsskrifts 2det Bind, Side 248 o. fl.

**) Til den rette Forstaaelse heraf vil jeg bemærke, at man heri Egnen kalder de Bønder rige, hvis Formue anslaaes til 40,000 Rdrl. eller derover, velhavende dem, som eje mindst 20,000 Rdrl., simple dem, som eje endnu mindre.

forærede ham de to første Glas, for at faae ham i Varme, da han saa derefter gjerne kunde spendere en Pægl, ja som-tid en heel Pot, naar der vare Lagsbrødre, som ret forstode, hvordan han maatte ægges. — Der fortælles endnu flere naragtige Historier om ham i Grindsted Sogn, hvor han levede som Aftægtsmand de første 29 Aar af indeværende Aarhundrede.

Han fik fem af sine Børn vel etablerede i Bøndergaarde og de tre af dem, Niels Møller, Anne og Bodild, bleve meget dygtige Mennesker. Bodild levede dog i smaa Kaar, og hendes Afkom er tildeels fattig; men Anne blev en riig Kone, og hendes endnu levende Børn eller Børnebørn ere nok alle velhavende.

Den yngre Niels Bundsgaard blev et skarpt Modbillede af sin Broder. Forinden 1768, da han bosatte sig i Gjesten, hvor han forblev, flyttede han omkring til forskjellige Bøndergaarde og ejede sommetider flere end een ad Gangen. Han havde for Skik at kjøbe forsømte Gaarde, forfremme deres Avl og forbedre eller oppudse deres Bygninger, at han kunde afhænde dem med Fordeel. Ogsaa han drev Kvægprangeriet som saamange Velhavende, og han drev det meget ivrigere end hans Broder, og paa en meget bedre Basis end hans Svoger, Hans Mogensen; thi saasom han altid var vel forsynet med Ejendomsgaarde, kunde han der græsse eller fodre et Antal Kvæg; ogsaa kjøbte han sjælden flere sammen paa een Tid, end at han kunde beholde dem selv, ifald Salgspriserne sank uformodentligt saa dybt, at han skulde tabe Penge ved strax at sælge dem.

Denne Niels Bundsgaard havde en saare dygtig Kone, og de vare begge højagtete Bønder. De førte et lykkeligt Samliv. Flere af deres Børn døde efterhaanden i Ungdommen. Ikkun to af dem oplevede at blive gifte, og disses hele endnu levende Afkom boer heromkring ved Koldingegnen. De ere mærkeligt velhavende allesammen, nogle endog rige som Bønder betragtede.

I Almindelighed bemærkes: Jeg har i denne Historie sjældent berørt de Personer, som ere bortdøde uden at have

opnaaet Ægteskab. Forresten antager jeg alt dette for historisk sandt, hvad jeg her har beskrevet som saadant. Jeg, som er født 1798, staaer jo selv med min Moder og Bedstemoder saa langt inde i Tiderne og imellem Personerne, at jeg har kunnet vide rede om meget, især efterdi jeg opskrev en Hoben deraf før 50 Aar siden efter min Moders Mund, fordi jeg har siden staaet i Forbindelse med Slægten Eeg, og paa Grund af den lærde Arkivar, Dr. O Nielsens godhedsfulde Meddelelser, hvilke have befæstet mig Grundlaget.

Kanskee det maatte findes nogenlunde passende, at jeg giver denne lille Historie følgende

Tillæg:

Omtrent 1770 levede i Varde en gammel og velhavende Dame, Christiane Kjerstine, som var Descendent af Norbyerne; thi ved denne Tid opkaldtes min da fødte Moster efter hende, da man i Udd ventede at arve hende, hvilken Forventning dog glippede. Nu seer jeg, at Pontoppidan og Hofmans Danske Atlas Tom. V, Pag. 1039 angiver Norby-Slægten som uddød 1603, men antager her en simpel Trykfejl, og at her bør læses 1703, efterdi selv samme Bog omtaler flere Norbyer, endog i sidste Halvdeel af syttende Aarhundrede. De tvende lærde Forfattere maae dog have havt deres Hjemmel for Rigtigheden af dette Aarstal 1703. Nu henstilles til vore Lærdes Undersøgelse, hvad for en Norby det var, med hvem Slægtnavnet bortdøde 1703. Den gamle Christiane Kjerstine i Varde kan have været en Datterdatter af Christen Norby, men ingen Sønnedatter; thi saa havde hun jo holdt Slægtnavnet ilive, saalænge hun levede.
